

Г О Д И Ш Н И К
НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

*Факултет
по славянски филологии*

A N N U A L
OF SOFIA UNIVERSITY
“ST. KLIMENT OHRIDSKI”

Faculty of Slavic Studies

Том/Volume 104

УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ST. KLIMENT OHRIDSKI UNIVERSITY PRESS
СОФИЯ • 2019 • SOFIA

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Аделина Ангусева-Тиханова (Манчестърски университет, Великобритания), Антония Зарадия Киш (Институт за етнология и фолклористика, Хърватска академия на науките и изкуствата, Загреб, Хърватия), Елена Крейчова (Масариков университет, Бърно, Чехия), Елена Узеньова (Институт по славяноведение, Руска академия на науките, Москва, Русия), Ингрид Майер (Упсалски университет, Швеция), Марсел Черни (Славянски институт, Чешка академия на науките, Прага, Чехия), Олга Младенова (Калгарски университет, Канада), Рашми Джоши (Делхийски университет, Индия), Христина Марку (Тракийски университет „Демокрит“, Комотини, Гърция)

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Гергана Дачева, Добромир Григоров, Калин Михайлов,
Маргарет Димитрова (гл. ред.), Маргарита Младенова,
Николай Папучиев, Ростислав Станков

РЕДАКТОР

Елка Миленкова

СЕКРЕТАР

Надя Радованова

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Adelina Angusheva-Tihanov (University of Manchester, UK), Antonija Zaradija Kiš (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb, Croatian Academy of Sciences and Arts, Croatia), Elena Krejčová (Masaryk University, Brno, Czech Republic), Elena Uzeneva (Institute for Slavic Studies, Moscow, Russian Academy of Sciences, Russian Federation), Ingrid Maier (University of Uppsala, Sweden), Marcel Černý (Institute of Slavonic Studies, Prague, Czech Academy of Sciences, Czech Republic), Olga Mladenova (University of Calgary, Canada), Rashmi Joshi (University of Delhi, India), Christina Markou (Democritus University of Thrace, Komotini, Greece)

INTERNAL EDITORIAL BOARD

Gergana Dacheva, Dobromir Grigorov, Kalin Mikhaylov, Margaret Dimitrova (editor-in-chief), Margarita Mladenova, Nikolay Papuchiev, Rostislav Stankov

LANGUAGE AND STYLE EDITOR

Elka Milenkova

SECRETARIAT

Nadja Radovanova

© Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по славянски филологии

2019

ISSN 1314-9989

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Андрей Бояджиев. За средновековния южнославянски текст на Притчи Соломонови. Издание на преписа от ръкопис Щукин 507</i>	5
<i>Пламена Костова. Мъчение на св. Варвара (BHG № 213 и 215, 214с): жанрови и повествователни особености</i>	59
<i>Мартина Янкова. Повест за светите и почитани икони в южнославянската православна книжнина</i>	77
<i>Камелия Христова-Йорданова. „Слово за Благовещение“ (BHG 1145п) във Владиславовия панигирик от 1479 г.</i>	90
<i>Дарина Стоянова. Щодо співжиття граматичних архаїзмів та новоболгарських інновацій у перекладі «Катехізичних повчань» Йосифа Брадатого та його Одеському списку</i>	126
<i>Десислава Узунова. Преводът от Йоаким Кърчовски на цикъла „Чудеса Богородични“</i>	148
<i>Гоце Ристески. Щрихи от книжно-певческите връзки между Рилския и Зографския манастир (Неизвестни рилски певчески ръкописи в Зографския манастир)</i>	179
<i>Фотини Христакуди-Константиниду. Кратък преглед на развитието на гръцката символистична поезия от Костис Паламас и Константинос Хадзопулос до поколението поети от 20-те години на XX век</i>	190
<i>Олексій Севрук. Літературизований суржик: можливості аналізу</i>	208
<i>Витка Делева. Перифразата като средство за номинация в контекста на теориите за референцията</i>	221
<i>Биляна Михайлова. Темпоралната система на румънския език</i>	253

CONTENTS

<i>Andrej Bojadžiev</i> , About the Medieval South Slavic Text of Proverbs of Solomon. Text Edition According to Witness in Manuscript Ščukin 507	5
<i>Plamena Kostova</i> , <i>Martyrium of st. Barbara: Genre and Narrative Features</i>	59
<i>Martina Jankova</i> , <i>A Tale of the Holy and Honourable Icons in medieval South Slavonic Orthodox Literatures</i>	77
<i>Kameliya Hristova-Jordanova</i> , "The Homily on the Annunciation" (BHG 1145n) in Vladislav the Grammarian's Collection of Vitae and Homilies Dated 1479	90
<i>Daryna Stoianova</i> , Grammatical Archaisms and Modern Bulgarian Innovations in the Translation of the <i>Catechismos</i> by Iosif Bradaty and Its Odessa Copy	126
<i>Desislava Uzunova</i> , Joakim Kärchovski's Translation of "The Miracles of the Theotokos"	148
<i>Goce Risteski</i> , Relations between Rila Monastery and Zograf Monastery Concerning Musical Literature (Unknown Musical Manuscripts in Zograf Monastery)	179
<i>Fotiny Christakoudy-Konstantinidou</i> , A Brief Overview of the Development of Greek Symbolist Poetry from the Works of Kostis Palamas and Konstantinos Hadzopoulos up to the Generation of Poets of the 1920s	190
<i>Alexej Sevrjuk</i> , Literary Surshyk: Possibilities of Analysis	208
<i>Vitka Deleva</i> , The Periphrasis as a Language Nomination in the Context of Theories of Reference	221
<i>Bilyana Mihaylova</i> , The Tense System in Romanian	253

ТЕМПОРАЛНАТА СИСТЕМА НА РУМЪНСКИЯ ЕЗИК

БИЛЯНА МИХАЙЛОВА¹

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Тази студия е осъществена в рамките на научноизследователския проект на тема „Балканските езици като еманация на етнокултурната общност на Балканите (типология на глагола)“². Целта на проучването е да направи описание на румънската темпорална система в индикатив, което да послужи като основа за съпоставително изследване на глаголните системи на езиците от Балканския езиков съюз, което е придвидено да се разработи от екип езиковеди в следващите етапи от проекта.

Ключови думи: румънски език, глаголни времена

---

¹ Билиана Михайлова, <biliana@slav.uni-sofia.bg>.

² Научноизследователският проект на тема „Балканските езици като еманация на етнокултурната общност на Балканите (типология на глагола)“ е финансиран от фонд „Научни изследвания“ към МОН с договор за финансиране на научноизследователския проект № ДН 20/9/11.12.2017 г.

Изказвам дълбока благодарност на Василка Алексова, с която обсъдих текста и която ми оказва изключително ценна помощ със съвети, езикови факти, библиографски данни и корекции. Благодаря също и на Никола Кръстев за помощта му при представяне на романската темпорална система. Отговорността за всички неточности и грешки е изцяло моя.

This study was carried out within the framework of the research project "Balkan languages as emanation of the ethno-cultural community on the Balkans (verb typology)". Its purpose is to elaborate a description of the tense system of the Romanian verb in the indicative mood. This description will serve as the basis for a contrastive study of the verbal systems of the languages of the Balkan Linguistic Union, which will be developed by a team of linguists in the next stages of the project.

Keywords: Romanian language, verb, tense

ТЕМПОРАЛНА СИСТЕМА НА РОМАНСКИТЕ ЕЗИЦИ

Добре известно е, че времето е деиктична глаголна категория, която указва връзката между момента на протичането на действието и момента на говорене или друг момент (Comrie 1976: 5). Следователно тя силно зависи от контекста и конкретната реализация се явява само една от възможните реализации, допустими от системата на конкретния език. В този смисъл по отношение на тази категория трябва ясно да се очертае граница между конкретното или частното значение на словоформата (по подобие на Роман Якобсон 1985: 210–221; Йежи Курилович – Kuryłowicz 1973: 172–181) и обединяващото значение, структуриращо съответното време на функционално-системно равнище (вж. Coseriu 1981: 204–212). Например презенсът във френския може да се реализира в речта с различни стойности – итеративен, фреквентивен, дуративен, моментен или семелфактивен, но извън тези конкретни употреби трябва да съществува някакво обединяващо значение³, което да обосновава съществуването на отделните реализации (Coseriu 1976: 46–49), а именно едновременност с момента на говорене. Така основната разлика между обединяващото и конкретното значение ще е нуждата от контекст – за първото той е ирелевантен, докато второто се проявява само в определен контекст.⁴

В зависимост от това дали действието се съотнася към момента на говорене, или към друг минал момент, темпоралната система на романските езици

³ Якобсон (1985: 210–211) използва термина „общо значение“, което противопоставя на частните значения. Съществуват и други термини, описващи това явление, напр. у Курилович (Kuryłowicz 1973: 173) – първична и вторична функция на граматичните форми.

⁴ Александър Бондарко (1987: 17–23) говори за функционален и резултативен аспект на функцията на езиковите единици. Потенциалната функция е свързана с езиковата система, докато резултативната функция е резултат от функционирането на езиковата единица.

може да се раздели на два плана: план на актуалността (с център – момента на говорене) и план на неактуалността⁵ (измерение, в което действията са разположени по думите на Еухенио Косериу „сякаш в ариегард“) (Coseriu 1980: 19). В този смисъл, според Е. Косериу, имперфектът не е минало време, а именно центърът на плана на неактуалността. И така имперфектът не влиза в опозиция с простото и сложното минало време, а с плана на актуалността като цяло, чийто център е сегашното време⁶.

Всеки един от тези два плана се разделя на три темпорални полета (зони): предходност, едновременност и следходност, които се определят от т.нар. перспектива. Косериу (Coseriu 1980: 19) определя перспективата като измерение, което указва отнесеността на глаголното действие към определен ориентационен момент (*point de repère*) – за плана на актуалността това е моментът на говорене, а за плана на неактуалността – моментът, за който се говори и който е ситуиран в миналото. Перспективата може да бъде респективна/едновременна, проспективна и ретроспективна. Респективна е, когато съдържа ориентационния момент (както в случая на сегашното време и имперфекта в романските езици). Проспективна или ретроспективна е, когато е разположена преди или след ориентационния момент. Според Косериу в романските езици съществуват три перспективи (Coseriu 1980: 20). Първичната перспектива противопоставя директно сегашно – минало – бъдеще. Тя не определя моменти, а времеви зони: зона на сегашното (тя е неограничена и може да обхване цялото време) и зони на миналото и бъдещето (всяка ограничена от едната страна). Така в плана на неактуалността имперфектът заема позицията на сегашното време (неговото бъдеще е т.нар. сегашен кондиционал, а миналото е простият плусквамперфект, в езиците, където съществува). Вторичната перспектива функционира в същия смисъл по отношение на времевите полета, определени от първичната. Тук в плана на актуалността опозицията във френски е: *j'ai fait – je fais – je vais faire*, а в плана на неактуалността: *j'avais fait – je faisais – j'allais faire*.

Третата перспектива функционира по отношение на темпоралните пространства, определени от втората. Това е перспективата, представена във френски от свръхсложните времена (например *j'ai eu fait*).

Често в романските езици следходните времена и втората перспектива са представени от сложните времена, произхождащи от глаголни перифрази, при

⁵ Емил Бенвенист също разграничава две системи за френските глаголни времена – системата на дискурса и системата на разказа (Benveniste 1966: 237 и сл.).

⁶ „Това, струва ни се, е единствената интерпретация, която подхожда и която може да обясни всички употреби на имперфекта в нашите езици (например употребата му в условни фрази – за изразяване на условието или на това, което е обусловено), както и имперфекта за фон, имперфекта за неизбежност, учтивия имперфект, лудическия имперфект и т.н.“ (Coseriu loc. cit. – прев. мой, Б. М.).

които времето на спомагателния глагол указва темпоралното поле, към което принадлежи формата, а самата структура на перифразата – посоката на развитие на действието.

Общороманската темпорално-аспектуална система, конструирана от Косериу, описва добре испанския език⁷:

		<u>ИНДИКАТИВ</u>		
<u>АКТУАЛНОСТ</u>		Предходност	Едновременно	Следходност
		+	-	+
1-ва перспектива	<i>Pretérito Indefinido (simple)</i>		<i>Presente</i>	<i>Futuro simple</i>
	<i>cantó</i>		<i>canta</i>	<i>cantaré</i>
2-ра перспектива				
	Ретроспективна	Проспективна	Ретроспективна	Проспективна
	<i>Pretérito Anterior</i>	перифраза	<i>Pretérito Perfecto</i>	перифраза
	<i>Hubo cantado</i>	<i>Hubo de cantar</i>	<i>Ha cantado</i>	<i>he de cantar</i>
				Ретроспективна
				<i>Futuro Compuesto</i>
				<i>Habrà cantado</i>
<u>НЕАКТУАЛНОСТ</u>		Предходност	Едновременно	Следходност
		+	-	+
1-ва перспектива	<i>-ra форма</i>		<i>Imperfecto</i>	<i>Condicional simple</i>
			<i>cantaba</i>	<i>cantaría</i>
2-ра перспектива	<i>cantara 1 (Indicativo)</i>			
	Ретроспективна	Проспективна	Ретроспективна	Проспективна
	<i>Pretérito Pluscuamperfecto</i>	перифраза	<i>Pretérito Pluscuamperfecto</i>	перифраза
	<i>Había cantado</i>	<i>Había de cantar</i>	<i>Había de cantar</i>	<i>Habría cantado</i>
				Ретроспективна
				<i>Condicional Compuesto</i>
				<i>Habría cantado</i>

⁷ Схемите са създадени от Никола Кръстев.

Схема на темпорално-аспектуалната система във френски език:

ИНДИКАТИВ

АКТУАЛНОСТ

Предходност +	Едновременноност -	Следходност +
<i>Passé simple</i>	<i>Présent je chante</i>	<i>Futur simple</i>
1-ва перспектива <i>je chantai</i>		<i>je chanterai</i>
2-ра перспектива Ретроспект. <i>Passé antérieur</i> <i>j'eus chanté</i> ∅	Ретроспективна <i>Passé composé</i> <i>j'ai chanté</i>	Проспективна перифраза <i>Futur proche</i> <i>je vais chanter</i>
		Ретроспективна <i>Futur antérieur</i> <i>j'aurai chanté</i>

НЕАКТУАЛНОСТ

Предходност +	Едновременноност -	Следходност +
	<i>Imparfait</i>	<i>Conditionnel présent</i>
1-ва перспектива ∅	<i>je chantais</i>	<i>je chanterais</i>
2-ра перспектива ∅	Ретроспективна <i>Plus-que-parfait</i> <i>j'avais chanté</i>	Ретроспективна <i>Conditionnel passé</i> <i>j'aurais chanté</i>
	Проспективна перифраза <i>Futur proche du passé</i> <i>j'allais chanter</i>	

Схема на темпорално-аспектуалната система в румънски език

		ИНДИКАТИВ		
АКТУАЛНОСТ		Предходност	Едновременноност	Следходност
		<i>Perfectul simplu</i>	<i>Prezentul</i>	<i>Viitorul I</i>
1-ва пер-спектива	făcui		fac	voi face
			Ретроспективна <i>Perfectul compus</i> am făcut	Проспективна перифраза o să fac am să fac
2-ва пер-спектива	∅			Ретроспективна <i>Viitorul anterior</i> voi fi făcut
ИНАКТУАЛНОСТ		Предходност	Едновременноност	Следходност
		+	-	+
		<i>Mai mul ca perfectul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Condiționalul prezent</i>
1-ва пер-спектива	făcusem		făceam	aș face
			Ретроспективна —	Проспективна перифраза <i>Viitorul în trecut</i> aveam să fac
2-ра пер-спектива	∅			Ретроспективна <i>Condiționalul perfect</i> aș fi făcut

РУМЪНСКАТА ТЕМПОРАЛНА СИСТЕМА

Румънската темпорална система се различава в общ план от тази на останалите романски езици, където миналите времена се противопоставят в две големи парадигми: прости времена и сложни времена (образувани със спомагателен глагол и минало причастие). За разлика от другите романски езици в румънския стандартен език единствено т.нар. сложен перфект се образува по такъв начин, а плусквамперфектът е синтетичен. В арумънски обаче плусквамперфектът е аналитичен и се образува по модела *habeo factum*. Плусквамперфектът е аналитичен и в мегленорумънския, както и в някои диалекти на дакорумънския, напр. в кришанския и марамурешкия (TDR 1984: 309, 337, 529). Теодор Капидан свързва произхода на аналитичните форми в мегленорумънския (имперфект на спомагателен глагол *veari* + причастие) с влияние на балканските езици и по-специално на българския (Capidan 1925: 167).

Темпоралната система на книжовния румънски език

Сегашно време (Prezentul)

Сложен перфект (Perfectul compus)

Прост перфект (Perfectul simplu)

Имперфект (Imperfectul)

Плусквамперфект (Mai-mult-ca-perfectul)

Бъдеще време (Viitorul)

Бъдеще предварително (Viitorul anterior)

Ситуирането на процесите по темпоралната ос в румънския език се изразява чрез групи от глаголни парадигми, организирани в една или повече серии. За процеси, извършващи се едновременно с момента на говорене, т.е. със сегашно референциално време (time of reference, temps de reference, timp de referință)⁸, в румънския се изразява чрез серия от форми за индикатив на сегашно време. Действия, които имат минало референциално време, се изразяват със сложен перфект, прост перфект, плусквамперфект или имперфект. Действия, които имат бъдещо референциално време, се изразяват с групи глаголни форми: бъдеще (състоящо се от три парадигми) и бъдеще предварително.

В румънския език кондиционалът, конюнктивът и презумптивът са в особена ситуация по отношение на референциалното време. Т.нар. сегашен кондиционал (*aș învăța, ai învăța*), сегашният конюнктив (*să învăț*) и сегашният презумптив (*voi/oi fi învățând, vei/ăi/ei/-i/îi fi învățând; să fi învățând; aș fi învățând; oi învăța*) са глаголни форми, чието темпорално значение се определя от контекста: *Aș veni acum*. 'Бих дошъл сега.' се отнася до зоната на сегашното, докато *Aș veni mâine*. 'Бих дошъл утре.' се отнася до зоната на бъдещето. Формите за минало време на тези наклонения също се отнасят контекстуално до референциалното време: *Aș fi preferat să ne fi întâlnit ieri*. 'Щях да предпочета да се срещнем вчера' (нереално действие в миналото), *Aș fi preferat să ne fi întâlnit mâine*. 'Щях да предпочета да се срещнем утре' (нереално действие в бъдещето).

Относителните времена плусквамперфект и бъдеще предварително се отнасят до моменти или времеви отрязъци, предхождащи или следхождащи момента на говорене, и същевременно предхождат друг (допълнителен) ориентационен момент в миналото или в бъдещето. Имперфектът предава освен

⁸ Терминът референциално време (timp de referință) е заимстван от GLR. Референциалното време се определя от семантичната зона (поле), до която се отнася процесът. По отношение на българския език вместо за моменти, Руселина Ницолова говори за интервали, т.е. отсечки от темпоралната ос, които представляват съвкупности от точки и могат да бъдат затворени или отворени (Ницолова 2008: 262–263). Тя прилага видеоизменен модел на Ханс Райхенбах (Reichenbach 1947), който представя локализацията на събитията, означено с глагола, като взаимоотношение между три елемента: S – момент на говоренето, R – момент на референтността или момент, за който се говори, E – момент на събитията, т.е. момент на глаголното действие.

информацията „предходен за момента на говорене“ и информацията „едновременно с друг момент/интервал, разположен в зоната на миналото“.

Вербалните форми изразяват освен референциалното време и темпорални отношения, и информация относно начина на протичане на действието. Ако интервалът на протичане на действието е ограничен, говорим за перфективен характер на процеса. Опозицията перфективност $\leftrightarrow$ имперфективност се реализира в зоната на миналото и бъдещето. Така различаваме сложния и простия перфект, плюсквамперфекта, които представляват перфективен аспект, от имперфекта (имперфективен аспект) и бъдещето [–перфектив] от бъдеще предварително [+перфектив] (GLRI: 401–402). Темпоралните глаголни форми предават и информация за отношението на говорещия към глаголното действие.

Значенията на глаголните времена са вътрешно присъщи, но могат да бъдат и контекстуално обусловени, например при свързването им с определени наречия. В изказването *Mă duc la cinema în acest moment*. ‘Отивам на кино в този момент’ глаголната форма носи своето вътрешно присъщо значение, докато в *Mă duc la cinema mâine*. ‘Утре отивам на кино’ изказването се отнася до зоната на бъдещето (проспективно сегашно време).

I. СЕГАШНО ВРЕМЕ (PREZENTUL)

Сегашното време предава процес, който се извършва едновременно с момента на говорене. По отношение на модалността изразеното действие е реално, а по отношение на аспектиалността е имперфективно.

Индикативът на сегашно време може да се използва в изказвания, които изразяват процеси, извършвани по времева ос, схващана като едно цяло, като континуум:

*Apa fierbe la 100 °C.*⁹ ‘Водата ври при 100 °C.’

Сегашното време може да означава действия, разположени във всеки един отрязък на темпоралната ос:

Ieri ies din bloc și ce să văd! ‘Вчера излизам от блока и какво да видя!’
Mâine plec la Sinaia. ‘Утре заминавам за Синая’.

Както се вижда, освободената от контекст форма на сегашно време е омнитемпорална.

1. Сегашното време, което се отнася до полето на сегашното, може да бъде точка от темпоралната ос (сега), но и интервал от време (в този период).

⁹ Там, където не е изрично упоменато, примерите са от GLR.

1.1. Актуално сегашно време: процес, който се осъществява и завършва в сегашния момент (репортажи, коментари на демонстрации, церемонии, перформативни изказвания и др.):

Mingea ajunge în mijlocul terenului, de unde este preluată de echipa adversă.
‘Топката достига до средата на терена, където е овладяна от противниковия отбор.’

Vă declar soț și soție. ‘Обявявам ви за съпруг и съпруга.’

1.2. Разширено сегашно време (Prezentul extins):

Глаголът се свързва с адвербиални изрази, които определят интервал от време, който включва момента на говорене, но чието начало е в миналото:

Eu funcționez ca himeră de foarte mic, de la naștere, așa zice. ‘От малък служа за чудовище, от раждането си, бих казал.’

Интервалът може да включва бъдещето или неговият предел да е разположен в бъдещето:

Rămân la București până vineri. ‘Оставам в Букурещ до петък.’

1.3. Генерично сегашно време: за универсални твърдения, всеобщи истини:

Pământul se învârtrește în jurul soarelui. ‘Земята се върти около слънцето.’

1.4. Итеративно сегашно време: действия, които се повтарят периодически в интервал, включващ момента на говоренето.

În această vacanță joacă tenis două ore zilnic. ‘Тази ваканция играе тенис два часа дневно.’

2. Сегашното време, което се отнася до плана на миналото (ретроспективен презент) се използва в разговорния език, народното творчество, художествената литература, научни текстове. В разговорната реч и в художествени текстове, при които разказът се предава в минало време, появата на форми в сегашно време създава драматичен ефект, при който ситуацията се проскира на първи план:

Tatăl meu mi-a lăsat un timp să rumeg treaba asta și într-o zi, după dejun îmi spune... ‘Баща ми ми остави малко време, за да смея това, и един ден, след закуска, ми казва...’

Această problemă este discutată în larg în lucrarea noastră. ‘Този проблем е дискутиран подробно в нашия труд.’

Сегашно историческо време (недеиктична употреба без връзка с момента на говорене):

Eminescu inventează în poezia românească metafora. ‘Еминеску създава метафората в румънската поезия.’

3. Сегашното време, което се отнася до процеси, разположени след акта на изказването, в зоната на бъдещето (проспективен презенс), изразява сигурно действие. Темпоралната семантика се указва с деиктични изрази:

Trenul pleacă la ora 7. ‘Влакът заминава в седем часа.’

II. СЛОЖЕН ПЕРФЕКТ (PERFECTUL COMPUS)

Образува се от специални форми на глагола *a avea* ‘имам’ и миналото причастие на пълнозначния глагол.

Сложният перфект съчетава темпорално значение (предходност спрямо момента на говорене) и аспектиално значение (перфективност). Аспектиалното различие функционира в зоната на миналото, като противопоставя перфекта и плусквамперфекта на имперфекта, изразяващ имперфективен аспект.

Сложният перфект обозначава процес, който се извършва в интервал, разположен преди момента на говоренето по времевата ос. Той е абсолютно време – ориентационният му момент е единствено моментът на говоренето.

Може да се употребява с или без уточняващи темпорални изрази. В книжовния румънски език дистанцията на изразеното със сложен перфект събитие спрямо момента на говорене е неопределена, ако не са употребени специални деиктични средства.

Когато се употребява с наречия за време като *de curând*, *recent* ‘наскоро’, *de-abia* ‘едва’, *tocmai* ‘тъкмо, току-що’, глаголят изразява процес, разположен в близост до момента на говорене по ретроспективната ос – **близко минало време (perfect recent)**:

Ne-am cunoscut de curând la un banchet. ‘Запознахме се наскоро на един банкет.’

Сложният перфект може да означава и приближаване към друг момент, разположен в зоната на миналото – **минало време за приближаване / сближаване (perfect de proximitate)**:

De-abia a terminat declarația de presă, că a și fost supus unei avalanșe de întrebări. ‘Едва приключи с декларацията за пресата и беше затрупан с лавина от въпроси.’

Am telefonat imediat ce am ieșit din ședință. ‘Телефонирах веднага щом излязох от заседанието.’

С повторителни или фреквентативни наречия сложният перфект има **итеративна стойност**:

În vacanța trecută a lucrat câte două ore zilnic. ‘Миналата ваканция работи (работеше) по два часа дневно.’

Аспектуалната характеристика [+перфектив] на сложния перфект позволява формите му да бъдат използвани в контексти като *Gata, am coborât!* ‘Готово, слязъл съм / слизам / ще сляза!’, където РС може да бъде заменен със сегашно време: *Cobor acum!* ‘Слизам сега!’ или с бъдеще: *Voi cobori!* ‘Ще сляза!’. В тези случаи сложният перфект не показва действие, разположено в миналата зона, а **аспектуалната характеристика завършеност (GLR 418)**. Контекстуалните значения се проявяват и чрез промяна на модалните характеристики: *Ai tăcut!* ‘Млъкна ли!’ има **стойност на императив**.

Сложният перфект функционира като допълнителен ориентационен момент за имперфект или плусквамперфект, т.е. като antecedent за относителните времена.

Când am venit eu la editură, în 1971, așa-zisa zonă clasică realistă a literaturii europene era bine reprezentată. ‘Когато аз дойдох в издателството, през 1971 г., т.нар. зона на класическия реализъм на европейската литература беше добре представена.’

Într-o bună zi a anului 1993, după ce trecuse dealul mare al celor 90 ani de viață, Ion Irimescu s-a urcat în tren și a sosit cu Doamna Domniei sale la Iași. ‘В един хубав ден на 1993 година, когато беше прехвърлил високия хълм на деветдесетата година от живота си, Йон Ирimesку се качи във влака и заедно със своята съпруга пристигна в Яш.’

При едновременно действие, ако вторият процес продължава да се извършва и в момента на говоренето, се използва сегашно време. По това се

различава от романските езици, където има съгласуване на времената и продължаващият процес в подчиненото изречение се изразява в имперфект.

Am aflat că sunteți preocupați mai mult de literatură. ‘Научих, че се интересувате повече от литература.’

Ако и двата процеса са разположени в миналото, тогава вторият глагол е в имперфект:

Am aflat că erați preocupați mai mult de literatură, dar acum sunteți preocupați de matematică. ‘Научих, че сте се интересували повече от литература, но сега се занимавате с математика.’

Със сложен перфект могат да бъдат изразени последователни действия:

M-am ridicat încet, am tras sertarul noptierei unde era o lumânare, am aprins-o, am pus-o în paharul cu apă, m-am așezat în gemunchi la marginea patului și am început să mă rog. ‘Станах бавно, издърпах чекмеджето на нощното шкафче, където имаше една свещ, запалих я, сложих я в чашата с вода, застанах на колене до леглото и започнах да се моля.’

В съвременния румънски език **сложният перфект конкурира плусквам-перфекта**, като е предпочитан пред него в ситуации, в които се описват процеси, намиращи се в отношение на предходност.

Mi-a arătat unde a locuit (locuise) în tinerețe. ‘Показа ми къде беше / е живял на младини.’

Юкла Хаву и Елен Щирбу систематизират стойностите на сложния перфект в четири групи – Havu, Știrbu 2015: 141):

1. Резултативен перфект:

Acum s-au construit aceste clădiri și nu se mai vede marea. ‘Сега се построиха / бяха построени тези сгради и вече не се вижда морето.’

2. Експериментален перфект:

Ai fost la București? – Da, până acum am fost de trei ori. ‘Бил ли си в Букурещ? – Да, досега съм бил три пъти.’

3. Деиктичен перфект (аорист):

Miron Costin s-a născut în 1633. A locuit toată viața sa la Iași. ‘Мирон Костин е роден / се ражда / се е родил през 1633. През целия си живот живее / е живял в Яш.’

4. Наративен перфект:

Lunea trecută m-am sculat la 8, am citit ziarul și mi-am luat micul dejun. ‘Миналия понеделник станах в 8, прочетох вестника и закусих.’

Хаву и Щирбу подчертават, че семантичните особености на тези употреби (които те определят като аспектиални) представляват стadiите на граматикализация и перифраза в много езици. Това може да бъде проследено в историята на френския език, а в испанския езиков ареал този феномен се вижда и в синхронен план, тъй като в някои американски варианти сложният перфект не е достигнал до третия стадий, докато в европейския испански са граматикализирани и деиктичната, и наративната функция.

Освен изброените четири функции, които Хаву и Щирбу определят като категориални, двамата изследователи описват следните значения на сложния перфект:

– **предходно действие в бъдещето** (заменя бъдеще предварително)

Echipa noastră îți va da trei variante de joc dintre care tu trebuie să alegi una în momentul în care ai intrat în direct. ‘Нашият екип ще ти даде три варианта на играта, от които ти трябва да избереш един в момента, в който влезеш на живо.’

Până să ajungem la aparat politic competent, au plecat tinerii din țară. ‘Докато да достигнем до компетентен политически апарат, младите ще бъдат заминали / ще са заминали / ще заминат от страната.’

– **непосредствено близко бъдеще** (*viitor imediat*), което, както е подчертано по-горе, се дължи на аспектиалната характеристика [+перфектив], и представлява транспозиция на минало време в бъдещ момент:

Gata, am plecat, ne vedem mâine. ‘Готово, тръгвам / тръгнал съм, ще се видим утре.’

– конкуренция с имперфекта

В подчинени изречения сложният перфект може да се използва, за да опише времевага рамка, в която се извършва друго действие (пунктуално или дуративно). В тези контексти **сложният перфект се конкурира с имперфекта**:

Când am lucrat la Viena, am cunoscut o persoană de nouătat. ‘Когато работех / работих във Виена, се запознах с една незабравима личност.’

В румънския език сложният перфект е станал монозначен и има изключително широко семантично поле (Havu, Ştirbu 2015: 160).

III. ПРОСТ ПЕРФЕКТ (PERFECTUL SIMPLU)

Простият перфект има синтетична форма, образува се от миналата основа (съставена от корена + специален суфикс, различен за различните спрежения и разновидности на спреженията) и флексии.

Семантичното съдържание на формите в простия перфект е подобно на това на сложния: съчетава темпорално значение (предходност спрямо момента на говорене) и аспектиално значение (перфективност).

Отношение между простия и сложния перфект

Във всички романски езици има две минали перфективни времена – със синтетична и аналитична форма. Простият перфект наследява латинския перфект (който има стойност на „истински“ перфект (пял съм, I have sung) и на аорист (пях, I sang), докато корените на сложния възлизат към посткласическия период, като все пак спорадични следи от подобни формации се откриват още в старолатинския период (Squartini, Bertinetto 2000: 404; Alkire, Rosen 2012: 169 sqq.). Парадигмата *habeo factum* като предшественик на сегашния перфект възниква най-вероятно като компенсаторен механизъм във връзка с факта, че съществуващият претерит не покрива много добре полето на близкото минало (Chitez 2010: 65).

Обобщавайки дистрибуцията на сложния перфект в романските езици, Харис предлага следните синхронни модели, отговарящи на различните еволюционни стадии и начини на осмисляне на опозицията между простия и сложния перфект в романските езици (Harris 1982, цитиран по Squartini, Bertinetto 2000: 406–407):

Стадий I: Сложният перфект е ограничен до сегашни състояния, които са резултат от минали действия, но не се употребява за описание на минали действия, дори и в близкото минало (някои южни италиански диалекти);

Стадий II: Сложният перфект се използва само в много специфични ситуации като контексти, които са аспектиално маркирани като дуративни или

повторителни (галисийски, португалски, някои вариетети на американския испански);

Стадий III: Сложният перфект изразява архетипната стойност на сегашен перфект за минало действие с резултат в настоящето (кастилски испански, някои диалекти на френския – от групите ок и ойл);

Стадий IV: Сложният перфект изразява също аористна функция, докато простият перфект е ограничен до формалния регистър (стандартен френски, стандартен румънски, северни италиански вариетети).

Отношенията между простия и сложния перфект в румънския език и тяхното положение спрямо романските езици, от една страна, и балканските, от друга страна, могат да бъдат разбрани в пълнота само ако се разглеждат и диалектните данни. Простият перфект в румънски не е напълно идентичен със съответните форми в другите романски езици. В югозападните румънски диалекти (олтенските и някои мунтенски) той има стойност на близко минало време (Brâncuș 1957), докато в повечето романски езици с това значение е натоварен сложният перфект, което е във връзка с развитието му от резултативен перфект.

Петя Асенова също подчертава, че според граматиката от края на XIX в. „простият перфект изразява момент в миналото, свързан с времето, за което говорим, докато сложният перфект показва действие или състояние, протекло в неопределен или определен момент в миналото, откъснат от времето за което говорим...“. П. Асенова посочва също, че според Александру Росети противопоставянето между двете минали времена има и аспектואлен характер: „простият перфект изразява действие, неутрално към времето за извършването си, докато сложният перфект изразява завършено действие, достигнало своя край“ (Асенова 2002: 258).

По отношение на експресивната стойност на двете минали времена може да се обобщи, че простият перфект изразява събития с по-висока емоционална стойност за говорещия, докато сложният е експресивно неутрален. Такова явление се наблюдава и в дакорумънските диалекти със запазен аорист (Асенова 2002: 259).

В изследването си за двата румънски перфекта и техните отношения Юка Хаву и Елен Щирбу достигат до някои важни изводи. Румънският сложен перфект се е утвърдил много отдавна като перфективно време, което може да се отнася до събитие, отдалечено във времето от момента на говорене, и се употребява във всички регистри на езика (Havu, Știrbu 2015: 141). Големите молдовски хронисти Григоре Уреке (ок. 1590–1647) и Мирон Костин (ок. 1633–1691) използват в наративите предимно сложен перфект, което вероятно е във връзка с ранното отпадане на простия перфект в североизточните говори. В

Biblia de la București (1688) се срещат и двата перфекта, а друг молдовски хронист, Йон Некулче (1672–1745), си служи по-често с прост перфект. Анализът на текстовете на хронистите показва, че простият перфект много често има ингресивна стойност или обозначава промяна на състояние (Havu, Știrbu 2015: 152). В *Biblia de la București*, чийто език е смесица от мунтенски и молдовски елементи (Moldovanu 2003), може да се открие функционално различие в използването на двата перфекта: сложният се употребява по-често, когато предикатът има връзка с момента на изказването, докато простият перфект се отнася до събития, които са по-отдалечени във времето (Havu, Știrbu 2015: 154).

Придвижването към аорист на романския сложен перфект се унаглежда така (Squartini&Bertinetto 2000: 422):

Испански	Окситански	Книжовен	Книжовен	Различни северноиталиански
	каталански	италиански	румънски	и френски разговорни вариетети

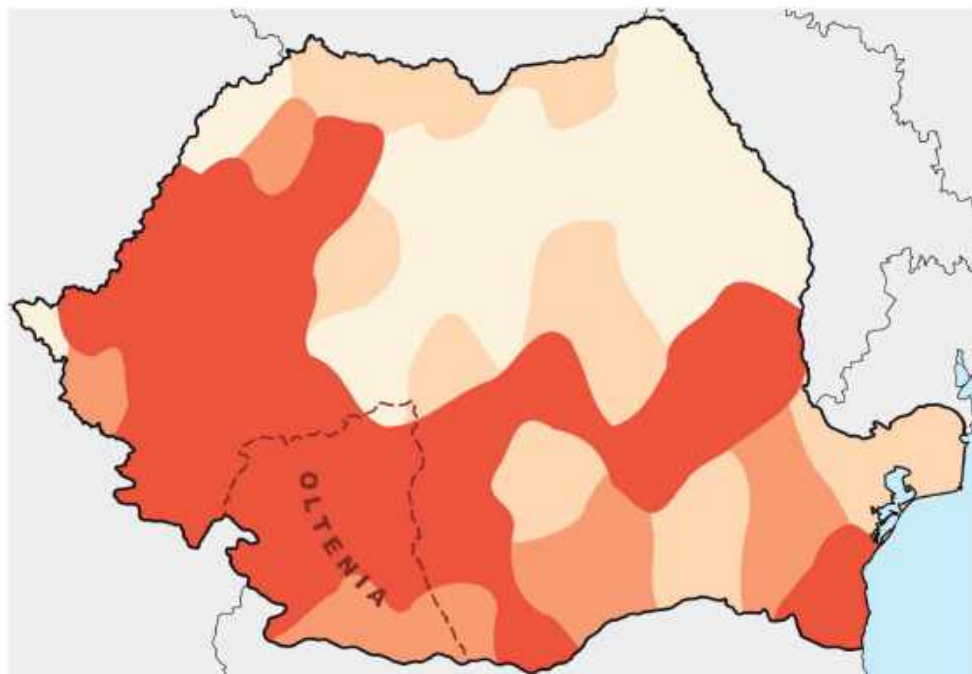
<повече перфект> ----- <чист аорист>

В стандартния румънския език, както и във френския, простият перфект се употребява изключително в наративни текстове, най-вече литературни. Единствено в диалектите – в Олтения и в част от Трансилвания (Ардял) – простият перфект е жива форма и се ползва в говоримия език. В Олтения простият перфект има стойност на близко перфективно минало време, а в някои трансилвански диалекти – на минал перфектив без хронологични ограничения. В сравнение с останалите романски езици, в румънския език сложният перфект се е установил много по-рано като наративно и литературно време в допълнение към останалите си функции (Havu, Știrbu 2015: 162).

П. Асенова (2002: 258) отбелязва: „Според граматиката от края на XIX в. простият перфект означава момент в миналото, свързан с времето, за което говорим, докато сложният показва действие или състояние, протекло в неопределен или определен момент в миналото, откъснат от времето, за което или в което говорим... Става ясно, че основната общност в опозицията между аориста и перфекта в албански, български и гръцки (т.е. по локализираност / нелокализираност и по неактуалност / актуалност на действието) в дакорумънски е смътно изразена, като местата на членовете на опозицията са разменени (но в арумънски и мегленитски резултативността е свойствена на перфекта)“.

В книжовния румънски език наративният прост перфект може да бъде заменен от сложният перфект (но не и обратно), а редуването на двете наративни перфектни времена се подчинява по-скоро на тенденции, отколкото на закономерности. И двете перфектни времена могат да изразят всички темпорални и аспектиални специфики на наративните времена и не показват систематични функционални различия (Havu, Știrbu 2015: 162).

Употребата на простия перфект в Трансилвания е сходна с употребата в старолатински (претерит), докато във Влахия (= Олтения) се подчинява на гръцката аористна тенденция (Chitez 2010: 77–78).

Употреба на простия перфект в дакорумънски:

- употребява се
- частично се употребява
- рядко се употребява
- не се употребява

Историческата област Олтения е очертана с пунктир.

От Arnold Platon – собствена разработка, основана на карти с номера от 1537 до 1548 от *Micul Atlas Lingvistic Român, serie nouă, vol. IV*, Editura Academiei RSR, 1981, базирани на данни, събрани преди Втората световна война. Изображението съдържа елементи, заети или адаптирани оттук: *Romania historic regions.svg* (by Andrein), CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=33562477>.

IV. ИМПЕРФЕКТ

Имперфектът е глаголна форма, която съчетава минало време и имперфективен вид.

Румънският имперфект има синтетична форма с морфемна структура корен + суфикс + окончание.

Имперфектът в румънски съчетава следните семантични характеристики: по отношение на темпоралността [предходност по отношение на момента на говорене] – тази характеристика е свойствена за всички минали времена, [едновременност с друг процес в зоната на миналото] – специфична за имперфекта, а по отношение на аспектиалността [–перфективност]. Обичайната модална характеристика за имперфекта е [+реално действие].

Някои езиковеди определят имперфекта като „сегашно време на миналото“ (Manea 2003: 171) или по-точно като „сегашно време в миналото“ (Vet 2005: 33). Темпоралните характеристики на имперфекта показват, че процесът е в зоната на миналото и се извършва едновременно с друг процес. Описва събития, които са разположени по цялото продължение на един определен времеви интервал, без да ги поставя във връзка с началото или края на процеса. Според някои изследователи имперфектът е деиктичен, а според други анафоричен. Например Ко Вет обяснява, че за да интерпретираме фраза в сегашно време или имперфект, имаме нужда от темпорални ориентири: за сегашното време това е моментът на говоренето, а за имперфекта – темпорален елемент, зададен от контекста. Следователно сегашното време е деиктично по своя характер, а имперфектът е анафоричен (Vet 2005: 33). Т.е. имперфектът има темпорален antecedent, предаван с други вербални форми или с изрази, които показват локация във времето. Аспектиалната характеристика на имперфекта според Вет произтича от анафоричния му характер (Vet 2005: 33).

Când Radu a intrat în casă, Andrea se uita la televizor. ‘Когато Раду влезе в къщата, Андреа гледаше телевизия.’

Времевият интервал, предаден чрез формата за имперфект (*se uita*), се включва в интервала, изразен чрез подчиненото изречение.

Прототипното значение на имперфекта е за предаване на ситуация, в която процесите се извършват едновременно:

În timp ce scria, a sunat telefonul. ‘Докато пишеше, позвъня телефонът.’

Невинаги обаче имперфектът изразява съвпадане на извършването на два процеса. Може да бъде използван, за да изрази **предходност по отношение на процес, разположен в настоящето или в миналото, т.е. имперфектът може да бъде и деиктичен:**

Cred că era suparată săptămâna trecută. ‘Мисля, че беше сърдита миналата седмица.’

Plecarea lui nu a fost o surpriză, fiindcă se plângea de luni întregi că nu-i prieste clima. ‘Заминаването му не беше изненада, тъй като от няколко месеца се оплакваше, че климатът не му понася.’

Глаголите в имперфект могат да означават и процеси, намиращи се в отношение на следходност с други процеси, разположени в зоната на миналото:

Această convingere, pe care de-abia acum mi-o împărtășea, a avut-o de multă vreme. ‘Това убеждение, което едва сега ми споделяше, го е имал/имаше отдавна.’

Имперфект за близост (de proximitate) – процеси, чиито интервали на извършване са приближени:

Când am ajuns la internat, servitoarele tocmai strângeau resturile de pe mese. ‘Когато стигнах до интерната, прислужничките тъкмо раздигаха остатъците от масите.’

Итеративен имперфект (итеративността на имперфекта не произлиза само от интегрирането му във фреквентативни изказвания, т.е. от контекстната обусловеност, но се предопределя и от аспектиалната му характеристика):

Pleca săptămânal la munte. ‘Всяка седмица отиваше в планината.’

Описателният имперфект изобразява ситуация (конфигурация от състояния и процеси, представени като свойства), предава описание на обстановка или последователност от процеси, представени като картина:

Aceste case nu aveau decât o singură cameră [...] unde trăiau stăpânul și copiii săi. Acolo ardea un altar și se afla o capelă a zeilor penazi. ‘Тези къщи имаха само една стая [...], където живееха стопанинът и децата му. Там гореше олтар и имаше малко параклисче на боговете пенати.’

Cerul era senin-sticlă. Câteva stele mari clipeau aprig luptând cu întunericul. ‘Небето беше ясно като стъкло. Няколко едри звезди мигаха яростно, борейки се с мрака.’

Petrecerea a durat puțin, oricum mai puțin decât se aștepta oricine, Nagy de Șard, care privea cu jale spre Clara, Gertruda care privea cu jale spre Nagy,

Tobit și Sara care se plimbau prin grădina mică și stufoasă, vorbeau... ‘Забавата продължи кратко, във всеки случай по-кратко, отколкото се очакваше. Наги де Шард, който гледаше жално към Клара, Гертруда, която гледаше жално към Наги, Толбит и Сара, които се разхождаха из малката и кичеста градина, говореха...’ (Șt. Agopian, Sara, с. 108).

В някои контексти се наблюдава отклонение от специфичната темпорална характеристика на имперфекта [+едновременност] и формите му могат да означават процеси, които са следходни за определен минал момент, както и да загубят частично характеристиката [-перфективност]. Такава употреба е **имперфектът за перспектива** или за откъсване, който се характеризира с формулата *X време по-късно + имперфект*. Това значение се потвърждава и от използването на деиктични изрази, типични за бъдещето време. Така в някои контексти **имперфектът за перспектива** се употребява синонимно с перфекта, а в други – с перифрастичния футур (т.нар. бъдеще в миналото):

*Peste numai un an, [...] avea să izbucnească, energetică și contagioasă, cea dintâi conflagrație mondială. Iar peste trei ani, în 1916, chiar la mijlocul războiului, o mișcare deja manifestă, dar nebotezată încă, **primea**, prin hazard, odată cu deschiderea “Cabaretului Voltaire” din Zürich, denumirea DADA.* ‘Само след една година [...] щеше / щяла да избухне, енергична и заразителна, Първата световна война. А след три години, през 1916, точно по средата на войната, едно вече видимо движение, но все още без име, получаваше / получило по случайност, едновременно с откриването на Кабаре Волтер в Цюрих, името Дада’.

*Aproape 20 de ani mai târziu, în 2001, profesorul McDiarmid **primea** premiul Nobel.* ‘Около 20 години по-късно, през 2001 година, професор Макдайърмид получаваше / получи Нобелова награда.’

Имперфектът за перспектива (откъсване), при който се специфицира точен момент във времето, се смята от много лингвисти романисти за разновидност на **наративния имперфект**¹⁰.

¹⁰ Тук привеждаме като пример за наративен перфект, цитиран от Емануел Лабо (Labeau 2005: 97) откъс от разказа на Ги дьо Мопасан „Нормандска пера“: *Aussitôt il arriva, déchaussé lui-même, en pantalon, et il se courbait vers sa femme, cherchant ses lèvres qu'elle cachait dans l'oreiller; quand un coup de feu retentit au loin, dans la direction du bois des Râpées, lui sembla-t-il.* Българската преводачка Зафира Кацкова предава действието, изразено с имперфект **se courbait**, с минало свършено време в контраст с действието *cachait*, носещо специфичната характеристика на имперфекта [+едновременност], предадено с минало несвършено време: *И когато бос, по гащи, той изтича и се наведе над жена си,*

Pe 13 martie 1907 se năştea la, la Bucureşti, Mircea Eliade. Scriitor, filozof, istoric al religiilor şi profesor la renumita Universitate din Chicago. 'На 13 март 1907 се раждаше (ражда / се родил) в Букурещ Мирча Елиаде. Писател, философ, историк на религиите и професор в известния Чикагски университет.' (<http://officialmedia.com/calendarul-zilei-de-13-martie-in-1907-se-nastea-mircea-eliade-scriitor-filozof-si-istoric-al-religiilor/>)

Тази употреба на имперфекта, обсъждана най-вече по отношение на френския език, се характеризира с това, че имперфектът замества миналите перфективни времена в разказа, дава възможност на разказа да напредва, използва се най-вече с пределни глаголи, придава инхоативно значение на глаголите за състояние (Labeau 2005: 85–86)¹¹.

Възможността на имперфекта да замества перфект води до оформянето на стратегия, типична за румънската народна балада, където поредища от глаголни форми в имперфект изразява последователност от събития (Manea 2003: 171):

Vreme multă nu pierdea,
Maşele că-şi aduna,
Cu brâu lat se încingea,
Mijlocelul că-şi strângea,
Şi la murgul se ducea,
Şi pe murg încălica,
Iar din gură mi-i grăia: ...

ПРЕВОД

Много време не губеше / не губил,
Червата си събираше / събрал,
С широк пояс се опасваше / опасал,
Кръста си стягаше / стегнал,
И при коня отиваше / отишъл,
И коня яхваше / яхнал,
И ми говореше... / проговорил...
(Превод Василка Алексова)

Срв. същата употреба на имперфекта в българските народни песни:

Стоян по двори хогяше,
по двори калдъръмiani,

търсейки устните ѝ, които тя криеше във възглавницата, някъде надалеч, сякаш към Ратерската гора, една гърмеж.

¹¹ По отношение на наративния перфект в романистичната литература съществуват немалко объркване, като той бива назоваван с различни имена: *imparfait de rupture*, *pittoresque*, *dynamique*, *historique* и т.н. (вж. Labeau 2005).

по бяло мермер камъне,
по плочи, по седефяни,
и на майка си думаше: ...

В белетристичните текстове в началото на разказа се употребява **отварящ / откриващ имперфект** (de deschidere), който се конкурира със сложния перфект:

Era odată un împărat... și-avea trei fete. 'Имало едно време (букв. имаше някога) един цар... и той имал три дъщери.'

Нетемпорални стойности на имперфекта (модални):

Имперфект за иреалност (имперфектът се конкурира с кондиционал):

С имперфект могат да бъдат изразени възможни, но нереализирани процеси, т.е. той може да бъде употребен като синоним на перфектния кондиционал:

Dacă mă sunai ieri, îți aduceam cartea astăzi. = Dacă m-ai fi sunat ieri, ți-aș fi adus cartea astăzi. 'Ако ми се беше обадил вчера, щях да ти донеса книгата днес.'

Същата модална стойност, но свързана с упрек или съжаление, имперфектът има във възклицателни изречения, въведени с *dacă, de, mai bine*:

Mai bine mă ascultai! = Mai bine m-ai fi ascultat! 'По-добре да ме беше послушал!'

Имперфект за противопоставена неизбежност (Imperfectul iminenței contracarate) (вж. и Busuioc 2004)

Както и в предния случай темпоралното значение не изчезва напълно. Синоним е на миналия кондиционал:

Încă puțin și adormeam. = Încă puțin și aș fi adormit. 'Още малко и щях да заспя / заспивах.'

В игри и занимания с малки деца в конкуренция със сегашното време се използва т.нар. **инфантилен имперфект**, разновидност на т.нар. *лудически имперфект*, описващ въображаема игрова ситуация, която се очаква да се реализира в бъдещето¹²:

¹² Срв. лудическия имперфект във френски: *J'étais le professeur et tu étais l'élève. Je te disais d'écrire des mots et tu les écrivais.* 'Аз (ще) съм учител, а ти (ще) си ученик. Аз (ще) ти казвам думи, а ти (ще) ги пишеш.' *Toi tu étais le gendarme, et moi, le voleur* (Wilmet 2003: 384).

Eu eram mama, tu erai tata. Eu făceam mâncare, tu veneai acasă. ‘Аз съм мама, ти татко. Аз готвя яденето, ти се връщаш вкъщи’. (На бълг. е възможно с перфект: *Аз съм сготвил яденето, ти си си дошла вкъщи* – бележка на Екатерина Търпоманова).

Имперфект за смекчаване (*imparfait d'atténuation*). Глаголи за желание, воля и говорене се използват с имперфект, за да предадат мека молба. Синоним на сегашния кондиционал.

Voiam numai să vă rog să veniți cu mine. = *Aș vrea numai să vă rog să veniți cu mine.* ‘Исках само да ви помоля да дойдете с мене.’

Ziceam să vin și eu cu voi. = *Aș zice să vin și eu cu voi.* ‘Виках (букв. казвах = бих казал) да дойда и аз с вас.’

V. ПЛУСКВАМПЕРФЕКТ (MAI-MULT-CA-PERFECT)

Румънският плусквамперфект произхожда от плусквамперфекта на латинския конюнктив. Тук румънският се отличава от останалите романски езици, в които плусквамперфектът на латинския конюнктив е станал имперфект на конюнктива (ILR 1978: 312).

Характерни за стария румънски език са и някои аналитични форми за плусквамперфект, образувани от сложния перфект или имперфекта на глагола *a fi* ‘съм’ и причастията на глагола, както и, рядко, от имперфекта на *a avea* ‘имам’ и причастията: *am fost cugetat* ‘бях мислил’, *au fost greșit* ‘бяха сгрешили’, *era venit* ‘беше дошъл’, *avea agonisit* ‘беше спестил’ (Densusianu 1975: 565–566, ILR 2018: 644). Тези форми са срещат и днес в някои дакорумънски говори (вж. по-горе при перфекта) и са единствени за плусквамперфект в арумънския и мегленорумънския.

Формата за плусквамперфект в румънския език е синтетична и има структура *корен + суфикс + окончание*.

В значението на плусквамперфекта в румънския се съчетават следните характеристики: темпорални [предходност спрямо МГ], [предходност спрямо друг минал момент]; аспектиалност [+перфективност], модалност [+реално действие]. Бърнард Комри определя плусквамперфекта като абсолютно-относително време (Comri 1985: 65).

Când se trezi, speriată, în casă pătrunseseră zorile albe de iarnă și bătrânul nu se mai vedea (L. Rebreanu, Ion). ‘Когато се събуди, изплашена, в къщата беше проникнала бялата зимна зора, а старецът вече не се виждаше.’

S-a întâmplat cam în anul 70 î. Cr. Până de curând Roma fusese sub dictatura lui Sulla, o dictatură dură care favorizase o oligarhie hrăpărească. 'Това се случи около 70 година пр. Хр. Доскоро Рим беше живял под диктатурата на Сула, сурова диктатура, която беше покровителствала алчната олигархия.'

Плусквамперфектът в румънски може да изразява и повтарящи се действия, извършени се преди ориентационен момент, разположен в миналото – **итеративен плусквамперфект**:

Timp de vreo doi ani, înainte de construirea blocului de vizavi, visasem periodic călărări pe piscuri de o înălțime amețitoare. 'В продължение на две години, преди построяването на отсрещния блок, бях сънувал периодично изкачвания по върхове със зашеметяваща височина.'

Плусквамперфектът има ограничена употреба в разговорния румънски език, където се предпочита сложният перфект. В писмената реч също се конкурира с двата перфекта (прост и сложен).

VI. БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ (VIITORUL)

Бъдещето време в съвременния румънски има няколко серии форми, като всички са аналитични.

Тип I

Книжовното бъдеще време се образува с *мобилен афикс* (според терминологията на GLR), произлизащ от глагола *a vrea* 'искам' и инфинитив:

Voi / vei / va / vom / veți / vor + инфинитив на глагола

Това е и най-старият вариант на бъдеще време, съществуващо според някои румънски езиковеди още в прарумънския (ILR 1978: 314). В първите румънски текстове от XVI в. то е засвидетелствано с по-голяма честота от другите варианти на бъдеще време (Guțu-Romalo 1968; Berea-Găgeanu 1972: 507).

Категориите род и число се изразяват чрез мобилния афикс, който може да бъде и постпозитивен в стария език: *veni-veți*. Между мобилния афикс и инфинитива могат да се вмъкват (полу-) наречия като *cam*, *mai*, *tot* (*voi mai lucra* 'ще работя още') и прономинални клитики в инверсираните форми (*aduna-le-vor* 'ще ги събере'). Книжовното бъдеще време се употребява най-вече в писмената реч.

Тип II

Регионално и разговорно се използва и следната разновидност на каноничното бъдеще време, която се различава от него фонетично с афереза на *v*: *oi*, *ăi* (*ei*, *fi*, *oi*), *o* (*a*), *om*, *ăfi* (*efi*, *ifi*, *ofi*), *or* + инфинитив.

Тип III

Този тип се появява по-късно от тип I, през XVII в. Образува се с мобилен афикс, идентичен с формите на глагола *a avea* 'имам' + конюнктив в сегашно време на спрегнатия глагол.

Тип IV

o (неизменяем елемент) + конюнктив в сегашно време на спрегнатия глагол¹³.

Неизменяемият елемент произлиза също от глагола *a vrea*. Според Алф Ломбард *o să cânt* представлява конструкция, в която *volet* > *o* е използвано имперсонално (вж. ILR 1978: 315). Това е най-късно появилият се вариант на бъдеще време (в края на XVIII в.), наложил се днес в разговорния език.

В сериите III и IV могат да се вмъкват (полу-)наречия и прономинални клитики:

am să mă lucrez 'ще работя още'
o să le vadă 'ще ги види'.

В стария румънски език са засвидетелствани и други три типа бъдеще време (ILR 1978: 314–316):

а) *a vrea* + конюнктив: *(v)oi să cânt* 'ще пея'. Засвидетелстван в най-ранните текстове на румънски език от XVI в. През следващите векове се среща все по-рядко, в съвременния език не се използва;

б) *a avea* + инфинитив: *am a cânta* 'ще пея'. И този тип се появява в XVI в. Днес се среща само в молдовския диалект.

в) *a fi* + герундий. В този вариант спомагателният глагол е в бъдеще време: *voi fi cântând*. Появява се по-рядко от останалите типове през XVI в., но темпоралното значение бързо се губи. В съвременния език има само модално значение на презумптив (в сегашно време).

В таблицата по-долу е показано разпределението на формите за бъдеще време през XVI в. (от Popescu 2018).

¹³ Относно произхода на частицата *o* съществуват различни хипотези: от *a vrea* (*volet* > *oa* > *o*); от *a avea* (*habunt* > *ai* > *o*) (Асенова 2015: 207).

[+volere]	[+habere]
volere + ИНФИНИТИВ = Тип 1 voiu, veri, va, vrem (văm, vom), vreți (veți), vor + cânta	habere + ИНФИНИТИВ = Тип 3: am a bea
volere + КОНЮНКТИВ = Тип 1a: voiu să viiu, va să sărute	
(рядко) volere + fi + ГЕРУНДИЙ = Тип 2: voiu fi bătând, va fi avându	

В румънския език съществува и **перифрастична конструкция, изразяваща бъдеще в миналото** (viitor în trecut) (Popescu 2014: 113).

Тя се състои от пълната форма на глагола *a avea* в имперфект + сегашния конюнктив на глагола:

Faima lui Marcel Marceau avea să vină după ce și-a creat propriul personaj: Bip – clovnul fragil purtând mereu o pălărie mare cu o floare delicată. ‘Славата на Марсел Марсо щеше да дойде, след като той си създаде свой собствен персонаж: крехкият клоун, носещ винаги голяма шапка, закичена с нежно цвете.’ (http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2007/09/printable/070923_marceau_deces.shtml)

A plănuit timp de șase ani momentul în care avea să-și ceară în căsătorie sufletul pereche. ‘Планира в продължение на шест години момента, в който щеше да предложи женитба на сродната си душа.’ (https://adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/a-planuit-timp-sase-ani-momentul-sa-si-ceara-casatorie-sufletul-pereche-8_51765751053c7dd83f3a6353/index.html)

Наред с описаната конструкция в румънски език се употребяват и други перифрастични форми. Едната е съставена от безличния глагол *a urma* ‘следя, следвам’ в сегашно време или имперфект (*urmează / urma să*) + конюнктив:

Cum nu promisem încă uniforma pe care urma s-o capăt în cadrul bursei, purtam hainele de-acasă. ‘Тъй като не бях получил все още униформата, с която трябваше да се сдобия от стипендията, носех дрехите си от вкъщи’.

Другата форма се състои от имперфекта на глагола *a fi* + конюнктив:

Nu-i trebuie, dar la bancul ăla care mi l-ai spus ieri, era să moară de râs. ‘Не му трябва, ала на оня виц, дето ми го разказа вчера, щеше да умре от смях’ <https://books.google.bg/books?isbn=9730142327>

Значение на бъдещето време¹⁴

Бъдещето време е стриктно абсолютно, когато изразява събития след момента на говорене. Темпоралната му характеристика е [следходност спрямо МГ], аспектиалната [–перфективност], а модалната [+реално действие]. Ако референциалното време не съвпада с момента на говорене, бъдещето време е относително-абсолютно:

Nu știu ce să mai cred. Ieri a spus că azi la ora 8 va fi aici [dar nu a venit]. ‘Не зная вече какво да мисля. Вчера каза, че днес в 8 часа ще бъде тук [но не дойде].’

Относително време е и бъдеще в миналото:

Abia atunci am realizat că acest cântec avea să-mi schimbe oarecum viața. ‘Едва тогава разбрах, че тази песен по някакъв начин щеше да ми промени живота.’

1. С бъдеще време може да се изразят и близки във времето събития. В този случай то се конкурира със сегашно време.

Va telefona imediat ce va ieși din ședință. ‘Ще се обади веднага щом излезе от заседанието.’

2. Бъдеще време в омнитемпорални изказвания:

De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...

Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu. (M. Eminescu, O, mamă)

Превод: Завинаги ще бъдеш близо до гърдата ми...

Водата винаги ще плаче, ние вечно ще спим.

3. Итеративно значение на бъдещето време:

Voi veni în țara anual. ‘Ще идвам в страната ежегодно.’

4. Аспектиалната характеристика [–перфективност] обяснява употребата на бъдеще време за предаване на исторически ретроспективи. Чрез употребата на бъдеще време се отваря перспективата към последствията от дадена минала ситуация (историческо бъдеще време = бъдеще в миналото):

¹⁴ Представено според GLR и Popescu 2013.

După patru ani de pașnică domnie, într-o zi de vară a anului 1752, Grigore Vodă Ghica va cădea bolnav la pat. ‘След четири години мирно управление, в един летен ден на 1752 година, Григоре Вода Гика, ще легне болен.’

Модалната характеристика [+реално действие] се осъществява по специфичен начин за бъдещето време. Осъществяването на действието в зоната на бъдещето от гледна точка на говорещия е вероятно, повече или по-малко сигурно.

5. Бъдеще време със стойност на императив:

Vei spăla rufe și vei face curat! ‘Ще переш бельо и ще чистиш!’

6. В определени контексти в бъдеще време се изразяват действия с по-ниска степен на вероятност. В тези случаи употребата на бъдеще време е в конкуренция с презумптив:

Nu știu dacă o veni la școală mâine. ‘Не зная дали ще дойде на училище утре.’

7. Бъдеще време за обещание:

Voi reveni mai târziu. ‘Ще се върна по-късно.’

8. Предикативен футур:

Vremea va fi frumoasă în următoarele zile. ‘Времето ще бъде хубаво през следващите дни.’

9. Бъдеще време за смекчаване (за скромност, учтивост):

Am să vă rog să nu mai aruncați scrumul pe jos. ‘Ще ви помоля да не тръскайте пепелта долу.’

Тук бъдещето време се конкурира с кондционала: *V-aș ruga să nu mai aruncați scrumul pe jos.*

10. Бъдеще време за предположение / вероятност (епистемично бъдеще време):

O găsi el unde să se ascundă = презумптив *O fi gășind el unde să se ascundă.* ‘Ще (да) намери къде да се скрие.’ (= предполагам, че / вероятно ще намери къде да се скрие).

11. Хипотетичен футур:

В конструкции от типа *dacă... atunci* (ако... тогава) бъдещето време предава модално значение за **хипотетично действие**, свойствено на кондиционала:

Dacă îl voi vedea, îi voi spune. 'Ако го видя, ще им кажа.'

Разглеждани от перспективата на теорията за реграматикализацията, разбрана като реорганизация на граматичната система на езика (Andersen 2006; Lindschouw 2011), цялата дискусия по отношение на еволюцията на формите от парадигмата на бъдещето време в румънския език трябва да бъде осветлена през призмата на следните еволотивни тенденции:

– стесняване на функциите на бъдещето време тип I до литературния стил и високия регистър на езика, където се извява с темпорални или темпорално-модални стойности;

– установяването на система за актуализация на деиктичния проспектив, която включва бъдещето време от тип I, тип II и тип III (тези форми се различават основно по канала на комуникация) и специализирането на герундивните форми и бъдещето време тип II в актуализирането на вероятната епистемичност, т.нар. презумптив. (Popescu 2018: 245–6).

Последните две форми загубват (започват да губят) стойността си на деиктичен проспектив от XVII в. (Popescu 2017).

VII. БЪДЕЩЕ ПРЕДВАРИТЕЛНО (VIITOR ANTERIOR ИЛИ VIITORUL II)

Бъдеще предварително се появява още в първите румънски писмени паметници, но има ограничена употреба само в някои от тях. През следващите векове се среща по-често, особено в текстове с юридически характер, но остава с ограничена употреба в книжовния език. Произходът му според мнозинството от румънските езиковеди се дължи на славянското влияние върху румънския език (ILR 1978: 317).

Бъдещето предварително е аналитично време, съставено от мобилен афикс, идентичен с този за бъдеще време – (v)oi, vei (ăi, ei, -i, îi) va (o, a), vom (om), veți (ăți, eți, îți, oți, vor (or) + спомагателния глагол fi + миналото причастие:

Частицата за отрицание се поставя преди първия компонент (*nu vei fi jucat* 'няма да сте играли'), прономиналните клитики се поставят на второ място след отрицателната частица, а между първия и втория компонент се вмъкват полунаредия (*nu mă va mai fi supărat* 'няма да ме е ядосал').

Референциалното време за бъдеще предварително е семантичната зона, разположена след момента на говорене. Аспектуалната му характеристика е [+перфективност], а модалната [+реално действие].

Между плусквамперфекта и бъдещето предварително съществува известна прилика: и двете времена са анафорични и осъществяват еднакъв тип взаимоотношения с antecedента си – предходност:

Eu voi fi privit pe fereastră înainte ca el să intre în casă. „Ще съм погледнал през прозореца, преди той да влезе в къщата“.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Асенова, Петя 2002. *Балканско езикознание*. Велико Търново: Фабер [Petja Asenova 2002. *Balkansko ezikoznanie*. Veliko Tŕnovo: Faber].
- Бондарко, Александр 1987. *Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис*. Ленинград: Наука [Bondarko, Aleksandr 1987. *Teorija funkcional'noj grammatiki. Vvedenie. Aspektualnost'. Vremennaja lokalizovanost'. Taksis*. Leningrad: Nauka].
- Николова, Руселина 2008. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [Nicolova, Ruselina 2008. *Bălgarska gramatika. Morfologija*. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“].
- Якобсон, Роман 1985. *Избранные работы*. Москва: Прогресс [Jakobson, Roma 1985. *Izbrannye raboty*. Moskva: Progress].
- Alkire, Ti and Rosen Carol 2012. *Romance Languages. A Historical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Andersen, Hennig 2006 Grammar, regrammar and degrammar: tense loss in Russian. – *Diachronica* XXIII, n. 2, 231–258.
- Benveniste, Émile 1966. *Problèmes de linguistique générale*. Paris: Gallimard.
- Berea-Găgeanu, Elena. 1972. Structura și evoluția viitorului în limba română. – *Limba română* II, 503–515.
- Brăneuş, Grigore 1957. Sur la valeur du passé simple en roumain. – In: *Mélanges linguistiques, publiés à l'occasion du VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo (du 5 au 9 août 1957)*. Bucarest : Académie de la République Populaire Roumaine, 159–174.
- Busuioac, Ileana 2004. L'imparfait de l'imminence contrecarrée en français et en roumain. – *Revue roumaine de linguistique* XLIX, n. 1–4, 41–67.
- Capidan, Theodor 1925. *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*. Vol. I. Bucureşti: Cultură Națională.
- Chitez, Mădălina 2010. Perfect Simple in Wallachia and Transilvania: A Typological approach. – *Lingua Culture* I, 57–82.
- Comrie, Bernard 1985. *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coseriu, Eugenio 1976. *Das Romanische Verbalsystem*. Tübingen: TBL-Verlag Narr.
- Coseriu, Eugenio 1980. Aspect verbal ou aspects verbaux? Quelques questions de théorie et de méthode. – In: *La notion d'aspect (actes du colloque de L'Université de Metz organisé du 18 au 20 mai 1978)*. Jean David et Robert Martin (eds.). Paris: Klincksieck, 13–25.
- Coseriu, Eugenio 1981. *Lecciones de lingüística general*. Madrid: Gredos.
- Densusianu, Ovid 1975. *Histoire de la langue roumaine*. Vol. II. Ed. 2. Bucureşti: Minerva.
- GLR: *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. 2005. Bucureşti: Editura academiei române.
- Guşu Romalo, Valeria 1968. Le futur en roumain aux XVIe–XVIIIe siècles. – *Revue roumaine de linguistique* XIII, n. 5, 427–432.

- Havu, Jukka, Elenn Știrbu 2015. Perfectul simplu și perfectul compus în texte narative românești. – *AUL, secțiunea III e, Lingvistică* LXI, 139–165.
- Harris, Martin 1982. The 'past simple' and the 'present perfect' in Romance. – In: *Studies in the Romance verb*. Nigel Vincent, Martin Harris (eds.). London, Canberra: Croom Helm, 42–70.
- ILR 1978. *Istoria limbii române*. Red. Florica Dimitrescu. București: Ed. didactică și pedagogică.
- ILR 2018. *Istoria limbii române*. Vol. 1. Coord. Marius Sala, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu. București: Univers Enciclopedic.
- Kurylowicz, Jerzy 1973. *Esquisses linguistiques*. I. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Labeau, Emmanuelle 2005. *Mon nom est narratif: imparfait narratif*. – In: *Nouveaux développements de l'imparfait*. Emmanuelle Labeau, Pierre Larrivée (eds.). Amsterdam, New York: Rodopi, 79–102.
- Lindschouw, Jan 2011. L'évolution du système du futur du moyen français au français moderne: La réorganisation comme un cas de régrammation. – *Revue de Linguistique Romane* 75 (297), 51–98.
- Manea, Dana 2003. Valori contextuale ale imperfectului în limba română actuală. – *Ovidius University Annals of Philology* XIV, n. 1, 167–180.
- Moldovanu, Ioana 2003. Structura lingvistică a Bibliei de la București și problema contribuției sale la dezvoltarea limbii române literare. – *Anuar de lingvistică și istorie literară* XXXIX–XLI (1999–2001), 65–102.
- Popescu, Cecilia Mihaela 2013. *Viitorul și condiționalul în limbile romanice. Abordare morfosintactică și categorizare semantică din perspectivă diacronică*. Craiova: Universitaria.
- Popescu, Mihaela 2014. 'Viitorul în trecut' în limba română contemporană. Un punct de vedere semantic-pragmatic. – *Revista de Filologie Română* XXXI, n. 1, 111–125.
- Popescu, Cecilia-Mihaela 2017. *Evoluția sistemului formelor prospective din limba română, un exemplu de regramatizare*. – In: *Lucrările celui de-al șaselea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 29–30 mai 2015, Section Morfologie și sintaxă*. Maria Stanciu-Istrate, Daniela Răuțu (eds.). București, 624–635.
- Popescu, Cecilia-Mihaela 2018. Din nou despre reorganizarea semantică a paradigmei de viitor din limba română din perspectiva teoriei 'regramatizării'. – *Qvaestiones Romanicae* VI, Section Limba și literatura română, 233–247.
- Reichenbach, Hans 1947. *Elements of Symbolic Logic*. New York: Macmillan & Co.
- TDR 1984: *Tratat de dialectologie românească*. Coord. Valeriu Rusu. 1984. Craiova: Scrisul românesc.
- Squartini, Mario, Pier Marco Bertinetto 2000. The Simple and Compound Past in Romance languages. – In: *Tense and Aspect in Languages of Europe*. Östen Dahl (Ed.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 403–439.
- Vet, Co 2005. *L'imparfait: emploi anaphorique et emplois non anaphoriques*. – In: *Nouveaux développements de l'imparfait*. E. Labeau, P. Larrivée (Eds.). Amsterdam: New York: Rodopi, 33–44.
- Wilmet, Marc 2003. *Grammaire critique du français*. 3e éd. Bruxelles: Duculot.